

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. **Редька Р.** Як розвивається ДПП у будівництві українських доріг // Новини компанії «Juscutum Legal Engineering». URL: <https://juscutum.com/ruslan-redka-yak-rozvivaetsya-dpp-u-bu/>
4. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
5. «Порядок обліку осіб, які здійснюють операції з товарами»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 15.06.2015 р. № 552. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0807-15>
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 08.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
8. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>

REFERENCES

- [Legal Act of Ukraine] (1991). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
- [Legal Act of Ukraine] (1996). <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
- [Legal Act of Ukraine] (2015). <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0807-15>
- Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Redka, R. "Yak rozvyvaietsia DPP u budivnytstvi ukrain-skykh dorih" [How the PPP is developing in the construction of Ukrainian roads]. Novyny kompanii «Juscutum Legal Engineering». <https://juscutum.com/ruslan-redka-yak-rozvivaetsya-dpp-u-bu/>

УДК 339.52:330.341.2(477)
 JEL: C10; F13; F17; F53; F55; O43; O52

ГЛОБАЛЬНА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ В МЕЖАХ СОТ ЯК ЧИННИК ЗРОСТАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

©2019 **ШОЛОМ А. С., КАЗАКОВА Н. А.**

УДК 339.52:330.341.2(477)
 JEL: C10; F13; F17; F53; F55; O43; O52

Шолом А. С., Казакова Н. А. Глобальна інституціоналізація в межах СОТ як чинник зростання зовнішньої торгівлі України

З моменту заснування понад 20 років тому Світової організації торгівлі (СОТ) як основної інституціоналізуючої сили у сфері торгівлі країни, що розвиваються, намагалися домогтися спеціального визнання та ставлення в рамках багатосторонньої системи з метою вирішення власних структурних і системних проблем. Проте вплив глобальної інституціоналізації в межах СОТ на зовнішню торгівлю країн-членів залишається дискусійним. Предметом дослідження статті є вплив глобальної інституціоналізації в межах СОТ на зовнішньоторговельні потоки України. Мета статті полягає в оцінці впливу глобальної інституціоналізації в рамках СОТ на зовнішню торгівлю України та розробці дорожньої карти для вдосконалення національного інституційного середовища. Основним методом є гравітаційне моделювання. Індекс економічної свободи Фонду «Спадщина», індекс глобальної конкурентоспроможності Світового економічного форуму та світові показники Світового банку використовуються в побудованих моделях окремо як інституційні змінні. Усі моделі також містять фіктивні змінні, які вказують на членство в СОТ або РТУ двох країн. Вибірка включає всі країни, які протягом останніх 20 років були торговельними партнерами України. Було отримано такі результати: побудовано 6 гравітаційних моделей, що дозволило розрахувати можливий відсоток зростання українського експорту завдяки наблизенню інституційних змінних України до середньоєвропейського рівня та розробити дорожню карту для вдосконалення національного інституційного середовища. Обчислений відсоток збільшення свідчить про те, що глобальна інституціоналізація в межах СОТ може мати позитивний вплив на зовнішньоторговельні потоки України, а гравітаційне моделювання може допомогти визначити, як покращити національне інституційне середовище України.

Ключові слова: глобальна інституціоналізація, інституції, національне інституціональне середовище, Світова організація торгівлі (СОТ), зовнішня торгівля, Україна.

DOI:

Рис.: 1. **Формул.:** 4. **Бібл.:** 22.

Шолом Аліна Сергіївна – старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: sholom@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8471-5753>

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Alina_Sholom2

Казакова Надія Артурівна – кандидат географічних наук, доцент, завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: n.a.kazakova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2455-7503>

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Nadezhda_Kazakova

Шолом А. С., Казакова Н. А. Глобальна інституціоналізація в рамках ВТО як фактор росту зовнішньої торгівлі України

С момента основания более 20 лет назад Всемирной торговой организации (ВТО) как основной институционализирующей силы в сфере торговли развивающиеся страны пытались добиться специального признания и отношения в рамках многосторонней системы с целью решения собственных структурных и системных проблем. Однако влияние глобальной институционализации в рамках ВТО на внешнюю торговлю стран-членов остается дискуссионным. Предметом исследования статьи является влияние глобальной институционализации в рамках ВТО на внешнеторговые потоки Украины. Цель заключается в оценке влияния глобальной институционализации в рамках ВТО на внешнюю торговлю Украины и разработке дорожной карты для совершенствования национальной институциональной среды. Основным методом является гравитационное моделирование. Индекс экономической свободы Фонда «Наследие», индекс глобальной конкурентоспособности Всемирного экономического форума и мировые показатели Всемирного банка используются отдельно в построенных моделях как институциональные переменные. Все модели также содержат фиктивные переменные, которые указывают на членство в ВТО или РТУ двух стран. Выборка включает все страны, которые в течение последних 20 лет были торговыми партнерами Украины. Были получены следующие результаты: построено 6 гравитационных моделей, что позволило рассчитать возможный процент роста украинского экспорта благодаря приближению институциональных переменных Украины к средневропейскому уровню и разработать дорожную карту для совершенствования национальной институциональной среды. Рассчитанный процент увеличения свидетельствует о том, что глобальная институционализация в рамках ВТО может иметь положительное влияние на внешнеторговые потоки Украины, а гравитационное моделирование может помочь определить, как улучшить национальную институциональную структуру Украины.

Ключевые слова: глобальная институционализация, институции, национальная институциональная среда, Всемирная торговая организация (ВТО), внешняя торговля, Украина.
Рис.: 1. **Формул:** 4. **Библ.:** 22.

Шолом Алина Сергеевна – старший преподаватель кафедры международных экономических отношений, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)
E-mail: sholom@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8471-5753>

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Alina_Sholom2

Казакова Надежда Артуровна – кандидат географических наук, доцент, заведующая кафедрой международных экономических отношений, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: n.a.kazakova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2455-7503>

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Nadezhda_Kazakova

Перехід до ринкової економіки пов'язаний із великими змінами протягом короткого періоду часу. Це приводить до трансформації інституцій країни, а також зміни географічної та товарної структури її зовнішньої торгівлі. Слід зазначити, що вступ країни до СОТ також повинен розглядатися як процес трансформації національного інституційного середовища, який у випадку України, як і в інших пострадянських країнах, перетинався з переходом від планової до ринкової економіки. Проте чи може глобальна інституціоналізація в межах СОТ привести до збільшення зовнішньої торгівлі країни та як саме можна вплинути на пришвидшення цього процесу?

Важливість інституцій була відзначена ще Т. Вебленом [18]. Проте лише у другій половині ХХ століт-

Sholom A. S., Kazakova N. A. The Global Institutionalization Within the Framework of WTO As a Growth Driver of Ukraine's Foreign Trade

Since inception more than 20 years ago of the World Trade Organization (WTO), as the main institutionalizing force in the sphere of trade, the developing countries have sought to achieve special recognition and attitude within the multilateral system to address their own structural and systemic problems. However, the influence of global institutionalization within the framework of WTO on the foreign trade of member countries remains debatable. The article aims its research at the influence of global institutionalization within the framework of WTO on the foreign trade flows of Ukraine. The objective is to assess the influence of the global institutionalization within the framework of WTO on the foreign trade of Ukraine and to elaborate a roadmap to improve the national institutional environment. The main method is gravitational modelling. The Index of Economic Freedom of The Heritage Foundation, the Global Competitiveness Index of the World Economic Forum and the global indicators of the World Bank are used separately in the built models as institutional variables. All models also contain fictitious variables that indicate membership in the WTO or the regional trade agreements (RTA) of two countries. The sample includes all the countries that have been trading partners of Ukraine for the last 20 years. The following results are obtained: 6 gravitational models are built, allowing to calculate the possible growth rate of Ukrainian exports due to approximation of the institutional variables of Ukraine to the Central European level and to develop a roadmap to improve the national institutional environment. The calculated increase percentage shows that the global institutionalization within the framework of WTO can have a positive influence on Ukraine's foreign trade flows, and gravity modelling can facilitate the determining how to improve the national institutional structure of Ukraine.

Keywords: global institutionalization, institutions, national institutional environment, World Trade Organization (WTO), foreign trade, Ukraine.

Fig.: 1. **Formulae:** 4. **Bibl.:** 22.

Sholom Alina S. – Senior Lecturer of the Department of International Economic Relations, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: sholom@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8471-5753>

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Alina_Sholom2

Kazakova Nadezhda A. – PhD (Geography), Associate Professor, Head of the Department of International Economic Relations, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: n.a.kazakova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2455-7503>

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Nadezhda_Kazakova

тя економісти спробували сформулювати вичерпне визначення інституцій і якісно оцінити їх вплив на економіку країни. Підбиваючи підсумки теоретичних висновків, Р. Метьюз у своїй статті [10] підкреслив важливість інституцій, але вказав на те, що неможливо оцінити їх вплив на економіку, оскільки вони є дуже складними структурами. М. Олсон [12] звернувся до інституцій, щоб пояснити різницю між бідними і багатими країнами. А. Грейф [7] намагався здійснити якісну оцінку впливу інституцій на зовнішню торгівлю країни. На його думку, інституційні зміни визначають ефективність, обсяг і географічний розподіл торговельних потоків.

Першу спробу здійснити кількісну оцінку впливу інституцій на зовнішню торгівлю зробив Дж. Ан-

дерсон [2]. Він розглядав різницю між реальними обсягами міжнародної торгівлі та прогнозував і пояснював його існування впливом таких факторів, як розвиток інституцій, доступ до інформації, недосконале виконання контрактів, ризики та недиверсифіковані ризики. Проте подальші дослідження Дж. Андерсона зосереджувалися на якісному впливі неформальних інституцій.

Дослідження впливу інституцій на економічне зростання здійснювали такі іноземні вчені, як Р. Хол, К. Джонс [8], Д. Ачемоглу, С. Джонсон, С. Робінсон [1], Д. Родрік, Д. Сабраманян, Д. Треббі [15], М. Олсон [12], Д. Піазоло [14] та інші.

О. Бабецька-Кухарчук зазначає, що вступ до СОТ можна розглядати у якості «зовнішнього якоря» для вдосконалення інституцій країни [5]. А. Роуз, Е. Вінкоп [16], А. Субраманян, С. Вай [17], О. Бабецька-Кухарчук, М. Морель [4], Д. Лі і Ч. Ву [9], М. Перссон, Ф. Вільгельмссон [13], Т. Драуцбург, І. Мельниковська, Р. Швайкерт [6] досліджували роль членства в системі ГАТТ/СОТ і трансформацію національного інституційного середовища.

Для оцінки кількісного впливу глобальної інституціоналізації в межах СОТ на зовнішню торгівлю більшість досліджень використовують гравітаційну модель з різними змінними. Проте вищезазначені вчені не розглядають глобальну інституціоналізацію як чинник зростання зовнішньої торгівлі, зокрема України.

Метою статті є оцінка впливу глобальної інституціоналізації в межах СОТ на зовнішню торгівлю України та розробка «дорожньої карти» для вдосконалення національного інституційного середовища.

Більшість країн Центральної та Східної Європи завершили перехідний процес. У даний час деякі з них навіть вступили до ЄС, тоді як Україна досі намагається проводити ефективні ринкові реформи. Країни, які діяли негайно після розпаду СРСР, є більш успішними, ніж ті, які не спромоглися трансформувати своє національне інституційне середовище та продовжують працювати з інституціями, які перешкоджають їх економічному прогресу. Проте перехід може бути полегшений наявністю «зовнішнього якоря». Членство в СОТ повинно стати таким «зовнішнім якорем» для трансформації національного інституційного середовища України.

Авторська емпірична стратегія базується на гравітаційному моделюванні, широко використовуваному в дослідженнях ролі СОТ як інституції у зростанні міжнародної торгівлі [3]. Це означає, що обсяг двосторонніх торговельних потоків прямо пропорційний розміру економік і обернено пропорційний відстані між ними та іншими торговими бар'єрами. Вважаємо вступ до СОТ чинником зростання зовнішньої торгівлі, особливо в країнах, що розвиваються. Це відповідає меті даного дослідження,

оскільки якісні зміни не завжди точно відображають інституційні зміни, які відбуваються в країні через процес приєднання до СОТ і ратифікацію регіональних торговельних угод (РТУ), а також культурні відмінності, історичні зв'язки, які мають сильний вплив на обсяг експорту країни.

Згідно з гравітаційним рівнянням, двостороння торгівля («Trade») залежить від низки чинників. Серед них:

- ✦ розмір ринку країни i (GDP_i);
- ✦ розмір ринку країни j (GDP_j);
- ✦ відстань між двома країнами (D_{ij});
- ✦ двостороння волатильність обмінного курсу (VOL_{ij});
- ✦ національне інституційне середовище країни i ;
- ✦ національне інституційне середовище країни j ;
- ✦ членство країн i та j у СОТ (WTO_{ij});
- ✦ членство країн i та j у одному РТУ (RTA_{ij}).

Усі ці чинники впливають на двосторонню торгівлю між країнами i та j , яка є натуральним логарифмом експорту країни i з країни j . Розмір ринку країни i (та j відповідно) вимірюється як натуральний логарифм реального ВВП на душу населення країни за ПКС. Змінна D_{ij} відображає не тільки транспортні витрати, але й культурні відмінності та історичні зв'язки і вимірюється як відстань між столицею країни i та столицею країни j . Двостороння волатильність обмінного курсу обчислюється як стандартне відхилення відношення місячного обмінного курсу до його середньорічного показника.

Роль глобальної інституціоналізації в рамках СОТ проявляється у трансформації національного інституційного середовища. Для того, щоб оцінити якість національного інституційного середовища в обох досліджуваних країнах, можна використовувати декілька показників, таких як:

- ✦ EBRD Transition Indicators;
- ✦ Heritage Foundation's Index of Economic Freedom;
- ✦ World Bank Governance Indicators;
- ✦ Global Competitiveness Index of the World Economic Forum;
- ✦ Global Enabling Index of the World Economic Forum;
- ✦ World Bank Ease of Doing Business Index;
- ✦ World Bank Ease of Doing Business Index;
- ✦ World Bank Logistics Performance Index;
- ✦ Freedom in the World of the Freedom House;
- ✦ Corruption Perception Index of the Transparency International;
- ✦ KOF Index of Globalization.

Розглянувши всі переваги та недоліки всіх індикаторів, авторами обрано Індекс економічної свободи (*Heritage Foundation's Index of Economic Freedom*), який складається з 12 підіндексів (змінні *Inst*), які впливають на інституційне середовище економічного

зростання [19], Індекс глобальної конкурентоспроможності (*Global Competitiveness Index of the World Economic Forum*), а саме: його компонент «Інституції» (змінна *CompInst*) [20], та Індикатори управління Світового банку (*World Bank Governance Indicators*), які включають 6 підіндексів (змінні *WGI*) [21].

WTO_{ij} – фіктивна змінна, яка дорівнює 1, якщо обидві країни є членами СОТ. RTA_{ij} також є фіктивною змінною, яка дорівнює 1, якщо обидві країни належать до якоїсь однієї регіональної торговельної угоди.

Таким чином, на практиці рівняння гравітації виглядають таким чином:

1. На основі Індексу економічної свободи:

$$\ln Trade = a_0 + a_1 \ln GDP_i + a_2 \ln GDP_j + a_3 \ln D_{ij} + a_4 Vol_{ij} + \sum_1^{12} b_k Inst_i^k + \sum_1^{12} b_k Inst_j^k + a_5 WTO_{ij} + a_6 RTA_{ij}. \quad (1)$$

2. На основі Індексу глобальної конкурентоспроможності:

$$\ln Trade = a_0 + a_1 \ln GDP_i + a_2 \ln GDP_j + a_3 \ln D_{ij} + a_4 Vol_{ij} + a_7 GCI_i + a_8 GCI_j + a_9 WTO_{ij} + a_{10} RTA_{ij}. \quad (2)$$

3. На основі Індикаторів управління Світового банку:

$$\ln Trade = a_0 + a_1 \ln GDP_i + a_2 \ln GDP_j + a_3 \ln D_{ij} + a_4 Vol_{ij} + \sum_1^6 b_k WCI_i^k + \sum_1^6 b_k WCI_j^k + a_5 WTO_{ij} + a_6 RTA_{ij}. \quad (3)$$

Таким чином, нам вдалося побудувати 6 моделей, у трьох з яких Україна розглядається як експортер, ще в трьох – як імпортер.

Для того, щоб розрахувати відсоток зростання експорту країни внаслідок конвергенції українських інституцій до європейського рівня, використовуємо таке рівняння:

$$\Delta Trade = \exp(a \cdot (Inst_{EU} - Inst_{Ukr})) - 1, \quad (4)$$

де $Inst_{EU}$ – середнє по ЄС значення певної інституційної змінної;

$Inst_{Ukr}$ – середньоукраїнське значення певної інституційної змінної.

Усі гравітаційні моделі побудовані на базі країн, які були торговими партнерами України протягом останніх 20 років. Таким чином, вихідна вибірка складається з більш ніж 3500 випадків. Альтернативно оцінювалися моделі, які складаються з 1381 випадків і включають імпортерів української продукції, які були торговими партнерами України протягом останніх 20 років. Моделі використовували всі наявні дані зі статистичної бази світових торговельних партнерів Всесвітнього інтегрованого торговельного рішення, оскільки Державна служба статистики України не надає даних за період з 1995 по 2001 рр.

Офіційний сайт Державної служби статистики України містить інформацію про торговельних партнерів України у 2016–2017 рр., але вони не були використані в моделі, оскільки дані попередніх років, що містяться на веб-сайті Державної служби статистики України, не співвідносяться з даними Світового банку. Тому моделювання проводилося на основі даних Світового банку [22] щодо зовнішньої торгівлі України.

Згідно з результатами національне інституційне середовище України не впливає на її імпорт, WTO_{ij} та RTA_{ij} є значними змінними. Отже, мали бути включеними з моделі $Inst_3$ (цілісність уряду), $Inst_6$ (фіскальне здоров'я) та $Inst_8$ (свобода праці), тому що Фонд Heritage не надає достатньо даних про них. Такі змінні, як волатильність обмінного курсу (відразу після включення інституційних змінних), та $Inst_5$, тобто державні витрати, стали надзвичайними.

Усі інституційні змінні, крім $Inst_5$ (державні витрати), є значними. Позитивні впливи мають такі інституційні змінні, як права власності ($Inst_1$), ефективність судочинства ($Inst_2$), свобода торгівлі ($Inst_{10}$) і фінансова свобода ($Inst_{12}$). СОТ і/або деякі члени РТУ обох країн також позитивно впливають на зовнішню торгівлю країни.

Аналогічні результати отримані від використання другого і третього рівняння. У цьому випадку всі змінні, окрім Vol_{ij} та національної інституційної структури країни i , є значними на рівні 5%.

У випадку України, як і багатьох інших країн, членство в СОТ, а також Угода про вступ до ЄС можуть бути «зовнішнім якорем» для вдосконалення національного інституційного середовища. На відміну від М. Мореля та О. Бабельської-Кухарчук [4], автори враховують інституційні фактори, які негативно впливають на зовнішню торгівлю. Внаслідок взаємозв'язку всіх інституційних чинників неможлива конвергенція лише окремих сфер національного інституційного середовища України до рівня ЄС. Таким чином можна виміряти вплив інституційного поліпшення обсягів експорту країн, що розвиваються. Для цього порівнювалися якісні відмінності між підіндексами $Inst$, $Compinst$ і WGI України та ЄС. Це дозволило оцінити очікуване зростання експорту через вдосконалення національного інституційного середовища України до рівня ЄС.

Оцінка в рамках першого рівняння свідчить про те, що можна очікувати зростання обсягів українського експорту на 207% (у тому числі 2% через зростання свободи торгівлі до рівня ЄС), у рамках другого рівняння. – на 71%. Різницю можна пояснити відмінностями в методології розрахунку цих показників. Проте лише приєднання до СОТ може поступово збільшити експорт країни на 198% за першим рівнянням (95% за другим), ратифікація РТУ – на 326% (148%). Таким чином, як вступ до СОТ, так і ратифікація РТУ мають

позитивний прямий вплив на двосторонню торгівлю, а також на непрямий – у вигляді вдосконалення національного інституційного середовища країни.

Загальна оцінка зростання зовнішньої торгівлі внаслідок зближення національного інституційного середовища України з ЄС у третій моделі становить 281%. Однак членство в СОТ безпосередньо впливає лише на корупцію, тобто може стимулювати зростання зовнішньої торгівлі на 37%.

Авторами також побудовано три гравітаційні моделі для України як експортера. Вони включають всі країни, які за останні 20 років імпортували українську продукцію. Моделі показують, що національне інституційне середовище України не впливає на зростання її експорту. Разом з тим, на її експорт позитивно впливають такі сфери національного інституційного середовища країни-партнера, як, наприклад, податкове навантаження (*Inst_4*), її державні витрати (*Inst_5*) і свобода бізнесу (*Inst_7*); негативно – судова ефективність. Аналогічна ситуація спостерігається при побудові гравітаційної моделі, що базується на даних України як експортера, використовуючи компонент «Інституція» Глобального індексу конкурентоспроможності ВЕФ. Згідно з результатами третьої моделі очевидно, що такі інституційні змінні, як якість регулювання (*WGI_4*), підзвітність (*WGI_1*) і контроль за корупцією (*WGI_6*) мають негативний вплив на зростання українського експорту. Таким чином, скорочення та запобігання корупції в країнах – партнерах України призводить до їх переорієнтації на більш розвинені країни.

Згідно з результатами гравітаційного моделювання очевидно, що національне інституційне середовище України не впливає на збільшення її експорту. Мусимо спостерігати, що чим розвиненішим є національне інституційне середовище країни-партнера, тим менше вона експортує в Україну, що, безсумнівно, додатково гальмує трансформацію національного інституційного середовища України.

Слід зазначити, що вступ до СОТ не є істотною змінною для України як експортера, що пов'язано як із специфікою її вступу до СОТ на тлі глобальної фінансової кризи, так і з тим, що національне інституційне середовище було трансформовано тільки частково в процесі вступу України до СОТ. Однак це не пояснює, що всі три моделі, що використовують базу даних України як експортера, показують, що національне інституційне середовище України та її розвиток не впливають на зростання її експорту, тоді як в інших країнах майже всі інституційні змінні є значними.

Несподіваним є також той факт, що контроль над корупцією негативно впливає на експорт України. Проте все це можна пояснити, якщо пам'ятати, що, за Д. Норттом, інституції – це формальні та неформальні правила [11], але всі інституційні змінні, що використовуються в дослідженні, дозволяють ви-

міряти практично лише зміни у формальних правилах. Тому ми погоджуємося з Д. Родріком у тому, що «фактична зміна тарифних режимів – це лише мала частина процесу» [15] вдосконалення національного інституційного середовища. Особливо актуальна для України неформальна поведінка, оскільки відмінності між нею та формальними правилами є надзвичайно важливими. Це пояснює різницю в результатах гравітаційного моделювання на основі даних України як імпортера та України як експортера. Гравітаційне моделювання доводить, що в процесі вступу до СОТ національне інституційне середовище України також трансформувалося лише формально.

Таким чином, ми можемо розробити таку «дорожню карту» для вдосконалення національного інституційного середовища України (*рис. 1*).

ВИСНОВКИ

Гравітаційне моделювання доводить, що перехід до СОТ може сприяти зростанню зовнішньої торгівлі в країнах, особливо в тих, що розвиваються. Однак було встановлено, що національне інституційне середовище України не впливає на зростання її експорту, а контроль за корупцією лише погіршує ситуацію. Слід зазначити, що зниження рівня корупції в країнах – партнерах України приводить до переорієнтації їх торговельних потоків на більш розвинені країни. Це означає, що в процесі вступу до СОТ національне інституційне середовище України реформувалося лише формально. Це також стосується боротьби з корупцією, що ще більше посилює негативний вплив формального реформування національного інституційного середовища та перешкоджає трансформації формальних інституцій, побудованих на стандартах ЄС, у загальноприйняті правила поведінки. З урахуванням цього розроблена «дорожня карта» удосконалення українських інституційних рамок, яка базується на потребі в реформах і використанні членства в СОТ і РТУ як «зовнішнього якоря».

Подальші дослідження слід зосередити на можливостях трансформації формальних «правил гри» на загальноприйняті правила поведінки в контексті членства України в СОТ і оцінки його впливу на збільшення експорту. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Acemoglu D., Johnson S., Robinson J. A.** Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth. *Handbook of Economic Growth*. 2005. Vol. 1. P. 385–472.
2. **Anderson J. E.** Trade and Informal Institutions // *Handbook of International Trade: Economic and Legal Analysis of Laws and Institutions*. Oxford : Blackwell Publishing. 2008. P. 279–293.
3. **Sholom A., Berenda S.** The Role of WTO Dispute Settlement System in International and National Institutional Framework, the Case of Ukraine. *International Journal of Economics, Commerce & Management*. 2018. Vol. 6. Issue 1. P. 78–98.

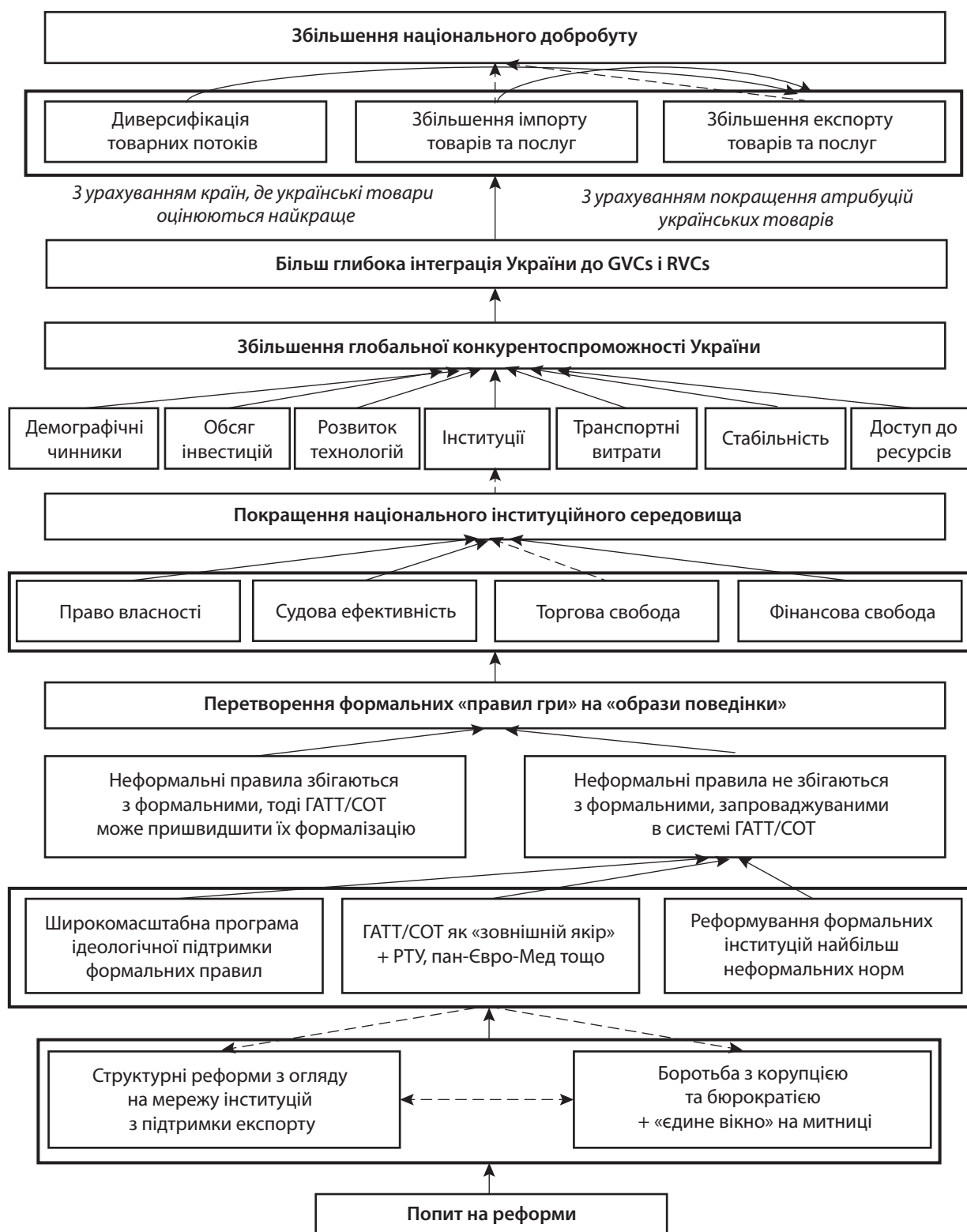

Рис. 1. «Дорожня карта» вдосконалення національного інституційного середовища України

Джерело: авторська розробка.

4. Babetskaia-Kukharchuk O., Maurel M. Accession to the WTO and EU Enlargement: What Potential for Trade Increase? *CERP Discussion Paper*. 2003. No. 3944.

5. Babetskaia-Kukharchuk O. A. On Measurement of Institutions in Trade, Growth, and Investment Studies. *Економічний журнал Вищої школи економіки*. 2005. Т. 9. № 4. С. 505–542.

6. Drautzburg T., Melnykovska I., Schweickert R. Which membership matters? External vs. internal determinants of institutional change in transition countries. *Kiel Working Paper*. 2008. No. 1421.

7. Greif A. Institutions and International Trade: Lessons from the Commercial Revolution. *The American Economic Review*. 1992. Vol. 82. No. 2. P. 128–133.

8. Hall R. E., Jones C. I. Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker than Others? *The Quarterly Journal of Economics*. 1999. Vol. 114. No. 1. P. 83–116.

9. Li D. D., Wu Ch. WTO and Growth: A Cross Country Event Study // The WDI/CEPR Annual International Conference on Transition Economics. Hanoi, 2004.

10. Matthews R. C. O. The Economics of Institutions and the Sources of Growth. *The Economic Journal*. 1985. Vol. 96. No. 384. P. 903–918.

11. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. New York : Cambridge University Press, 1990. 152 p.

12. Olson M., Jr. Distinguished Lecture on Economics in Government: Big Bills Left on the Sidewalk: Why Some Nations are Rich, and Others Poor. *Journal of Economic Perspectives*. 1996. Vol. 10. No. 2. P. 3–24.

13. Persson M., Wilhelmsson F. Assessing the Effects of EU Trade Preferences for Developing Countries // In: The European Union and Developing Countries: Trade, Aid and Growth in an Integrating World. Edward Elgar Publishing, 2007. P. 29–48.

14. Piazzolo D. Growth Effects of Institutional Change and European Integration. *Economic Systems*. 1999. Vol. 23. No. 4. P. 305–330.

15. Rodrik D., Subramanian D., Trebbi F. Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development. *Journal of Economic Growth*. 2004. Vol. 9. Issue 2. P. 131–165.

16. Rose A., Van Wincoop E. National Money as a Barrier to Trade: The Real Case for Monetary Union. *American Economic Review*. 2001. Vol. 91. No. 2. P. 386–390.

17. Subramanian A., Wei S. J. The WTO Promotes Trade, Strongly but Unevenly. *Journal of International Economics*. 2007. Vol. 72. No. 1. P. 151–175.

18. Веблен Т. Теория праздного класса. М. : Прогресс, 1984. 183 с.

19. Index of Economic Freedom 2017 – Europe. URL: https://www.heritage.org/index/pdf/2017/regions/2017_IndexOfEconomicFreedom_EUROPE.pdf

20. The Global Competitiveness Report 2017-2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

21. The Official Site of the World Trade Organization. URL: <http://wto.org>

22. World Bank Group. URL: <http://worldbank.org>

REFERENCES

Acemoglu, D., Johnson, S., and Robinson, J. A. "Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth". *Handbook of Economic Growth*, vol. 1 (2005): 385–472.

Anderson, J. E. "Trade and Informal Institutions". In *Handbook of International Trade: Economic and Legal Analysis of Laws and Institutions*, 279–293. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.

Babetskaia-Kukharchuk, O. A. "On Measurement of Institutions in Trade, Growth, and Investment Studies". *Ekonomicheskii zhurnal Vysshey shkoly ekonomiki*, vol. 9, no. 4 (2005): 505–542.

Babetskaia-Kukharchuk, O., and Maurel, M. "Accession to the WTO and EU Enlargement: What Potential for Trade Increase?" *CERP Discussion Paper*, no. 3944 (2003).

Drautzburg, T., Melnykovska, I., and Schweickert, R. "Which membership matters? External vs. internal determinants of institutional change in transition countries". *Kiel Working Paper*, no. 1421 (2008).

Greif, A. "Institutions and International Trade: Lessons from the Commercial Revolution". *The American Economic Review*, vol. 82, no. 2 (1992): 128–133.

Hall, R. E., and Jones, C. I. "Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker than Others?" *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 114, no. 1 (1999): 83–116.

"Index of Economic Freedom 2017 – Europe". https://www.heritage.org/index/pdf/2017/regions/2017_IndexOfEconomicFreedom_EUROPE.pdf

Li, D. D., and Wu, Ch. "WTO and Growth: A Cross Country Event Study". *The WDI/CEPR Annual International Conference on Transition Economics*. Hanoi, 2004.

Matthews, R. C. O. "The Economics of Institutions and the Sources of Growth". *The Economic Journal*, vol. 96, no. 384 (1985): 903–918.

North, D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press, 1990.

Olson, M. Jr. "Distinguished Lecture on Economics in Government: Big Bills Left on the Sidewalk: Why Some Nations are Rich, and Others Poor". *Journal of Economic Perspectives*, vol. 10, no. 2 (1996): 3–24.

Persson, M., and Wilhelmsson, F. "Assessing the Effects of EU Trade Preferences for Developing Countries". In *The European Union and Developing Countries: Trade, Aid and Growth in an Integrating World*, 29–48. Edward Elgar Publishing, 2007.

Piazzolo, D. "Growth Effects of Institutional Change and European Integration". *Economic Systems*, vol. 23, no. 4 (1999): 305–330.

Rodrik, D., Subramanian, D., and Trebbi, F. "Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development". *Journal of Economic Growth*, vol. 9, no. 2 (2004): 131–165.

Rose, A., and Van Wincoop, E. "National Money as a Barrier to Trade: The Real Case for Monetary Union". *American Economic Review*, vol. 91, no. 2 (2001): 386–390.

Sholom, A., and Berenda, S. "The Role of WTO Dispute Settlement System in International and National Institutional Framework, the Case of Ukraine". *International Journal of Economics, Commerce & Management*, vol. 6, no. 1 (2018): 78–98.

Subramanian, A., and Wei, S. J. "The WTO Promotes Trade, Strongly but Unevenly". *Journal of International Economics*, vol. 72, no. 1 (2007): 151–175.

"The Global Competitiveness Report 2017-2018". <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

The Official Site of the World Trade Organization. <http://wto.org>

Veblen, T. *Teoriya prazdnogo klassa* [Theory of the idle class]. Moscow: Progress, 1984.

World Bank Group. <http://worldbank.org>